

Муха Р. А., аспірант (Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ „КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ”

Розглянуто основні визначення науковців поняття „корпоративне управління”. Ці погляди класифіковано автором і запропоновано власне розуміння досліджуваного терміну.

The main definitions of term "corporate governance" are considered. These views are classified and the own understanding of the explored term is offered by an author.

У сучасному економічному середовищі правильне здійснення корпоративного управління на підприємстві забезпечить йому цілий ряд переваг на конкурентному ринку, порівняно з іншими суб'єктами господарювання. Ними можуть бути полегшення доступу до ринку капіталів, збільшення вартості даної компанії, підвищення ефективності діяльності та репутації, тощо. У сучасних умовах корпоративне управління виступає як стимулюючий чинник національного розвитку та необхідна вимога існування в умовах міжнародного конкурентного середовища. Однак впровадження ефективного корпоративного управління неможливо без розуміння сутності цього терміну у сучасній економічній науці.

Дослідженням сутності та окремих аспектів розвитку корпоративного управління займалися як закордонні [4; 11] так і відомі українські [1; 2; 3; 5; 9; 10; 12, 13] науковці та економісти. Однак ця проблема (розуміння сутності корпоративного управління) залишається невирішеною, оскільки думок щодо його визначення є дуже багато.

До основних цілей статті можна віднести: аналіз сучасних поглядів на визначення поняття „корпоративного управління”, класифікація їх та виведення власного розуміння цього терміну.

У сучасній економічній зарубіжній та вітчизняній літературі не існує єдиного визначення терміну „корпоративне управління”. Це пояснюється різноманітністю підходів, точок зору науковців, мети дослідження та національними традиціями країни.

Переважаю під чим поняттям розуміють загальний менеджмент, стратегічне управління організацією, систему органів управління чи сукупність організаційно-правових норм [1, с. 12].

Загалом корпоративне управління можна визначити як систему відносин між власниками акціонерного товариства, менеджерами і зацікавленими особами (стейкхолдерами) для забезпечення ефективної діяльності, рівноваги впливів та балансу інтересів учасників корпоративних відносин [2].

У вузькому розумінні корпоративне управління полягає у забезпеченні діяльності менеджерів щодо управління підприємством в інтересах власників акціонерів [3, с. 31].

У широкому розумінні корпоративне управління – це засіб за допомогою якого спрямовується та контролюється діяльність компанії, товариства [3].

Наявність великої кількості поглядів та широкий спектр досліджень сутності поняття „корпоративне управління” вимагають відповідного аналізу та групування. Тому його можна класифікувати за напрямками:

1. Націлення на реалізацію прав і обов’язків акціонерів:

Американський економіст П. Друкер, вважає, що влада менеджменту – незаконна і визначив, що корпоративне управління націлене на створення таких моделей управління корпораціями, в яких акціонери в дійсності могли б реалізувати свої обов’язки і права [4, с. 383].

Дослідник Е. М. Коротков розуміє корпоративне управління, як управління, побудоване на пріоритетах інтересів акціонерів та їхній ролі у розвитку корпорації, управління, що враховує реалізацію прав власності, передбачає взаємодію акціонерів (корпоративної комунікації), побудоване на стратегії розвитку корпорації загалом (інтереси фірми підпорядковані загальним інтересам), це управління, яке породжує корпоративну культуру, тобто комплекс загальних традицій, установок, принципів поведінки [5].

2. Як комплекс відносин між учасниками:

Організацією економічного співробітництва і розвитку (яка об’єднує 29 країн з розвинутою ринковою економікою) у квітні 1999 року сформульовано наступне: „Корпоративне управління відноситься до внутрішніх засобів забезпечення діяльності корпорацій і контролю над ними... Одним із ключових елементів для підвищення економічної ефективності є корпоративне управління, що включає комплекс відносин між правлінням компанії (менеджментом, адміністрацією) компанії, її радою директорів (спостережною радою), акціонерами та іншими зацікавленими особами (стейкхолдерами). Корпоративне управління також визначає механізми, за допомогою яких формуються цілі компанії, визначаються засоби для їх досягнення і контролю над її діяльністю.” [6, с.5, с.9].

Закордонні дослідники Р. Монкс і Н. Міноу розуміють під корпоративним управлінням стосунки між різними учасниками (акціонерами, менеджерами, членами ради директорів, працівниками,

покупцями, постачальниками, кредиторами та іншими стейкхолдерами) у визначенні напрямів розвитку і діяльності корпорації [9, с. 6]. Міжнародна торгово-промислова палата визначає корпоративне управління як взаємовідносини між виконавчими менеджерами корпорації, директорами і тримачами акціонерного капіталу, фізичними і юридичними особами, які зберігають та інвестують свій капітал для отримання прибутку. Це гарантує відповідальність Ради директорів за реалізацію корпоративних цілей і завдань, а також за забезпеченням дотримання корпорацією законів та нормативно-правових актів [7, с. 3].

Міжнародна фінансова корпорація IFC (група всесвітнього банку) розглядає корпоративне управління як систему взаємодії між органами управління компанії, акціонерами і зацікавленими особами, яка відображає баланс їх інтересів і спрямована на отримання максимального прибутку від діяльності компанії у відповідності з діючим законодавством і з врахуванням міжнародних стандартів [8, с. 12].

За визначенням П. Кочран і С. Вартік „корпоративне управління – це захисний механізм, що охоплює багато аспектів, які стосуються концепцій, теорій і практики рад директорів. Це галузь, що концентрується на взаєминах між радою директорів, акціонерами, вищим менеджментом, регуляторами, аудиторами й іншими стейкхолдерами” [9, с. 6].

3. Процес встановлення балансу сил між цілями і інтересами учасників:

Корпоративне управління як організаційну угоду, за якою певна компанія репрезентує і обслуговує інтереси своїх інвесторів розглядає К. Маєр [10, с. 52]. Він стверджує що корпоративне управління передбачає подолання проблем спостереження і контролю менеджерської діяльності щоразу, коли корпоративна власність і корпоративний контроль відокремлюються внаслідок розпорошення акціонерної власності. Як зазначає автор, головна функція корпоративного управління має забезпечити діяльність компанії в інтересах колективних акціонерів, які забезпечують компанію фінансовими ресурсами.

У праці “Рада директорів корпорації: протистояння парадоксам” А. Демб і Ф. Ф. Ньюбауер визначають корпоративне управління як процес, завдяки якому корпорації стають сприйнятливими до прав і побажань зацікавлених осіб [7, с. 3].

Український науковець Є. В. Палига визначає корпоративне управління як усю сукупність дій, пов’язаних з утворенням корпорацій, оптимізацією їх структури, формами і методами державної підтримки; організацією, плануванням, збутом, контролем, стимулюванням виробничо-економічної діяльності корпорації (акціонерного товариства); узгодження інтересів власників корпорації, зокрема через прийняття рішень про споживання прибутку [1, с. 13].

За А. В. Козаченко, корпоративне управління – це діяльність виборних

і призначених органів акціонерного товариства, спрямована на підтримання балансу інтересів власників і менеджерів, які управляють власністю суспільства, на отримання максимального прибутку від всіх видів діяльності суспільства в рамках норм діючого законодавства [10, с. 51].

4. Досягнення поставленої мети:

Корпоративне управління не є абстрактною ціллю, але воно спрямоване для досягнення корпоративних цілей за допомогою забезпечення структури, всередині якої зацікавлені особи, директори і виконавче керівництво можуть найбільш ефективно домагатися досягнення цілей корпорації. (“Біла книга з питань корпоративного управління”, що прийнята на засіданні Круглого столу американських компаній, вересень 1997 р.) [11, с. 9].

5. Кодекс принципів і норм:

Згідно визначення Світового банку, корпоративну управління поєднує в собі норми, законодавства, нормативні положення і практику господарювання в приватному секторі, що дозволяє товариству залучати фінансові і людські ресурси, ефективно здійснювати господарську діяльність, тим самим продовжувати своє функціонування, накопичувати довгострокову економічну діяльність шляхом підвищення вартості акцій і дотримуватись при цьому інтересів усіх осіб, що приймають участь у товаристві й у житті суспільства загалом [1, с. 15].

Український дослідник Д. В. Задихайло розглядає корпоративне як сукупність юридичних, економічних, організаційних норм і правил, у межах яких функціонує корпорація (товариство), і на основі яких вибудовуються взаємини між усіма її учасниками [10, с. 51].

6. Забезпечення корпоративної честі, прозорості і відповідальності:

Екс-перзидент Всесвітнього банку Д. Вулфенсон, у 1999 році зазначив, що корпоративне управління полягає в забезпеченні корпоративної чесності, прозорості і відповідальності.

У праці „Політична влада і корпоративний контроль” П. Гурветіч і Дж. Д. Шинн стверджують, що корпоративне управління пов’язане з впливом і відповідальністю. Ця структура влади всередині кожної фірми, яка вирішує, хто розподіляє кошти, хто отримує рух готівки і хто призначає на посади, хто приймає рішення про проведення досліджень і впровадження їх результатів, про злиття і поглинання, про найм і звільнення перших керівників, про оформлення субпідрядів з постачальниками, і розподіл дивідендів... [7, с. 3].

7. Набір структур і процедур для здійснення керівництва і контролю:

У звіті Кедбері (грудень 1992) корпоративне управління визначалося як набір структур і процедур для здійснення керівництва і контролю діяльності компанії [11, с. 9].

Представники університету в сфері корпоративного управління С.

Дікін та Р. Монкс стверджують, що корпоративне управління визначає те, яким чином управляються і контролюються компанії. Ефективне управління є важливим компонентом успішності і стійкого економічного росту корпорації [7, с. 3].

Корпоративне управління як управління організаційно-правовим полем бізнесу, оптимізацією організаційних структур, побудова внутрішньо- та міжфірмових відносин компанії відповідно до прийнятих цілей розглядають Л. Є. Довгань, В. В. Пастухова та Л. М. Савчук [9, с. 8].

Дж. Уорлі та Р. Нейшел визначають корпоративне управління як суму зобов'язань, виділяючи серед проблем корпоративного управління законність корпоративної влади, корпоративну підзвітність, перед ким і за що корпорація має відповідальність, хто і за якими нормами повинен нею управляти [9, с. 7].

8. Корпоративне управління як сукупний набір юридичних, культурних та інвестиційних заходів, які визначають коло повноважень публічних корпорацій – хто їх контролює, як здійснюється такий контроль і яким чином розподіляються ризики і прибуток від здійснюваної ними діяльності (М. Блер у праці “Власність і контроль: вироблення нового підходу до корпоративного управління на фоні двадцять першого століття”) [11, с. 9].

9. Корпоративне управління як управління корпоративними правами: В. А. Євтушевський корпоративне управління трактує як процес регулювання власником руху його корпоративних прав із метою отримання прибутку, управління корпоративним підприємством, відшкодування витрат через отримання частки майна при його ліквідації, можливих спекулятивних операцій з корпоративними правами [12].

Ми вважаємо, що кожне з цих визначень є вірним, однак, **не повним**. Поняття корпоративного управління повинно розглядатися у синтезі усіх вищенаведених визначень, воно повинно реалізовувати права і обов'язки акціонерів, врегульовувати відносини та збалансувати інтереси між учасниками, опиратися на кодекс принципів і норм, що забезпечувало б дотримання честі, прозорості та відповідальності у досягненні мети корпоративного підприємства при наявності належного керівництва і контролю.

Деякі науковці, як Г. В. Козаченко, А. Є. Воронкова, О. М. Коренєва зробили певний крок у цьому напрямі, вони виділяють п'ять основних підходів щодо визначення сутності корпоративного управління (представлені в таблиці 1.), кожен з яких передбачає характеристику відповідної „мікрообласті” взаємодії корпорації з елементами загальної системи людських відносин. Вони визначають корпоративне управління як категорію, яка є складною комбінованою підсистемою, що складається з економічної, правової і соціальної систем, формує зовнішні і внутрішні відносини між складовими управління [13].

Підходи визначення сутності корпоративного управління

Підходи	Загальна характеристика
Приватний (корпоративний)	Враховує взаємини між групами учасників корпоративних відносин
Публічний (суспільний)	Відображає відносин між корпорацією і суспільством
Нормативний	Визначає корпоративне управління як кодекс принципів і норм, що регламентують права, обов'язки і відповідальність осіб, що беруть участь в управлінні розподілом акцій емітента
Економічний	Розглядається як система відносин між органами управління і посадовими особами емітента, власниками акцій, що представляють собою юридичну особу.
Управлінський	Система органів акціонерного товариства, що обираються і призначаються, діяльність яких спрямована на управління акціонерним товариством з метою забезпечення максимальної прибутковості від усіх видів діяльності при дотриманні норм діючого законодавства.

З усього вищесказаного пропонується власне визначення поняття корпоративного управління. Отже, корпоративне управління – певний спосіб управління організацією для врегулювання відносин (встановлення взаємозв'язків, збалансування сил та врахування інтересів) усіх учасників (акціонерів, менеджерів, директорів, зацікавлених осіб) за умови дотримання норм законодавства та правил ведення бізнесу, спрямоване на залучення та раціональне використання ресурсів при здійсненні відповідного керівництва та контролю для підвищення ефективності функціонування організації (корпоративного підприємства), з метою отримання прибутку у вигляді дивідендів відповідно до частки власності у статутному капіталі.

1. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 257 с. 2. Оскольський В. Удосконалення

корпоративного управління як засіб залучення інвестицій за допомогою механізмів фондового ринку // Економіка України. – 2006. – №8. – С.4–9. **3.** Воронкова А. Е., Баб'як М. М., Коренев Е. Н., Мажура І. В. Корпорації: управління та культура. Монографія. / За заг. ред. док. екон. наук, професора А. Е. Воронкової. – Дрогобич: Вимір, 2006. – 376 с.

4. Управление современной компанией: Учебник / Под ред. проф. Б. Мильнера и проф. Ф. Лиса. – М.: ИНФРА–М, 2001. – 586 с. **5.** Блюмхардт О. В. Корпоративне управління та його модель для акціонерних товариств в Україні [Електронний ресурс] // Вісник Запорізького державного університету . – 2003. – №1. – Режим доступу:

< <http://www.zsu.zp.ua/herald/articles/2708.pdf> > **6.** Принципы корпоративного управления ОЭСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < <http://www.oecd.org/dataoecd/57/18/32159669.pdf> >. **7.** О корпоративном управлении [Електронний ресурс] // Вестник корпоративного управления. Казахстан. – 2006. – Выпуск 1 (октябрь). – С. 3. – Режим доступу: <[http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/\\$FILE/Bulletin_1.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/$FILE/Bulletin_1.pdf)>

8. Теория корпоративного управления [Електронний ресурс] // Вестник корпоративного управления. Казахстан. – 2006. – Выпуск 1 (октябрь). – С. 12–13. – Режим доступу: <[http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/\\$FILE/Bulletin_1.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/$FILE/Bulletin_1.pdf)>.

9. Довгань Л. Є., Пастухова В. В., Савчук Л. М. Корпоративне управління. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2007. – 180 с. **10.** Павлов В. І., Мишко О. А. Корпоративне управління в акціонерних товариствах. – Рівне: НУВГП, 2006. – 180 с. **11.** Абдуманова А. М., Бах К., Викторова В. В., Жусупбекова Л. Ш., Колдасова О. В., Нурова Т. А., Орехов Г. Г., Сарсенов Н. Г., Таимова М. С., Холодкова Ю. В. Курс корпоративного управления: Проект IFC по корпоративному управлению в Центральной Азии. – Алматы, 2009. – 191 с. **12.** Євтушевський В. А. Корпоративне управління: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 406 с. **13.** Гаврилова А. Корпоративне управління як складова загальної теорії менеджменту [Електронний ресурс] // Наука молода. – 2004. – №2. – Режим доступу: < http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/4uC51b.pdf >

Рецензент: д.е.н., проф. Левицька С. О.